

MARIAN ZULEAN

**SECURITATEA
ROMÂNIEI**

**ÎNTRE REFORMĂ, CONTROL CIVIL
ȘI IMPOSTURĂ**

HUMANITAS

CUPRINS

Cuvânt înainte	
Securitatea postcomunistă – o perspectivă subiectivă	7
Partea I. Securitatea națională după 1989	
Puterea politică și securitatea națională: la început a fost cuvântul...	19
„Securitatea națională“: varză de Bruxelles	23
Scutul antirachetă: oportunități și riscuri	27
„Strategia Iohannis“ – strategie de securitate, sau <i>Bilete de papagal</i> ?	31
Bugetul apărării: am un leu și vreau să-l beau?	37
NATO trebuie să reducă decalajul în infrastructura de apărare din Europa de Est	40
Bogomilism în politica de securitate est-europeană	45
Partea a II-a. Controlul democratic civil asupra instituțiilor de securitate	
Reforma sistemului de securitate: de la CADA la CADI	51
Criza sistemului de securitate: eșecul controlului civil, sau expirarea contractului postcomunist?	61
Controlul civil al sistemului de securitate. De ce este România altfel?	66
România. Relațiile dintre armată și societate în epoca modernă	69

Partea a III-a. Plagiate și impostură în științele militare

„Academiile“ – Aici sunt banii dumneavoastră!	91
Academia de Științe ale Securității Naționale (I): inteligența <i>intelligence</i> -ului românesc	96
Academia de Științe ale Securității Naționale (II): instituție academică, sau juntă securistă?	102
România educată securistic.	109

Partea a IV-a. Miscellanea

România și Planul Marshall	119
Prostia: un risc la adresa securității naționale	124
Așteptându-l pe... Godet	128
„Elitele“ României: de la proletcultism la academic-cultism.	133
Linșajul public	137
Relațiile româno-americane: despre eroi și morminte	140
„Realismul magic“ al lui Călin Georgescu	143
„Consensul de la Snagov“, sau „Șantajul de la Snagov“?.	147
Note	151
Bibliografie.	161

CUVÂNT ÎNAINTE

Securitatea postcomunistă – o perspectivă subiectivă

Securitatea este o nevoie de bază și o valoare fundamentală a omului. În piramida lui Maslow, printre cele cinci categorii de nevoi interconectate ce motivează comportamentul uman, securitatea se situează imediat deasupra nevoilor de bază. Are, deci, o importanță majoră pentru om, fiind obiect de analiză și cercetare în mai multe științe, precum studiile de securitate, relațiile internaționale, sociologia militară, psihologia socială sau geopolitica. Din perspectivă multidisciplinară, securitatea nu presupune doar protecția fizică sau psihologică a omului, ci și protecția economică, culturală, politică a individului sau colectivităților în care este integrat.

În pofida atâtor dezbateri care au încercat să-l explice, nu există o definiție unanim acceptată a conceptului de securitate. Organizația Națiunilor Unite, de exemplu, folosește individul drept sistem de referință al securității, definind-o în raport cu acesta.¹ Însă majoritatea paradigmatelor încearcă să definească termenul de securitate luând drept sistem de referință statul și comunitățile. De teoretizarea securității se ocupă studiile de securitate, o știință derivată din relațiile internaționale și studiile strategice. Dar nu mi-am propus aici să fac o istorie intelectuală a conceptului de securitate sau o taxonomie a definițiilor date de diverse școli de gândire din domeniul studiilor de securitate sau al relațiilor internaționale.

Sub influența Școlii de la Copenhaga, eu am propus un model explicativ al conceptului de securitate ce ține cont atât de dimensiunea obiectivă, cât și de cea subiectivă (percepția amenințărilor de către grupul de referință), definind politica de

securitate națională ca un proces dinamic al unui stat ce stabilește obiective strategice și alocă resurse în scopul realizării securității naționale (Ghica, Zulean, 2007, pp. 38–39). Din acest model explicativ rezultă că securitatea națională este asigurată dacă cetățeanul e încredințat de capacitatea statului de a preveni folosirea forței de către adversari și de a-l apăra atât de inamicii externi, cât și de cei dinăuntru. O mare problemă în guvernanta democratică o reprezintă modul în care se realizează fuziunea intereselor și percepțiilor personale sub eticheta de securitate națională. Securitatea națională poate fi înțeleasă, pe de-o parte, ca libertate a poporului de a-și alege modul de viață, iar pe de altă parte, ca unul dintre scopurile principale ale guvernării unei națiuni.

Sintetizând, se poate spune că securitatea națională este atât un scop al guvernării, cât și un instrument (sistemul de securitate națională) al acesteia. Se face uneori confuzie între securitatea națională ca scop al guvernării și procesul efectiv prin care se atinge acest scop, confuzie generată de moștenirea comunistă, când Departamentul Securității Statului (Securitatea) a funcționat ca un pilon al terorii regimului comunist. Din cauza acestei conotații negative a termenului, primele legi postcomuniste de organizare a sistemului de securitate au evitat cuvântul „securitate”. Un bun exemplu este Legea *siguranței* naționale nr. 51 din 1991, care a fost modificată minimal în 2014, când a devenit Legea *securității* naționale.

Să amintesc, în legătură cu conotația negativă a conceptului de securitate, un episod dinainte de 1989, când am citit o pancartă comunistă atârnată la ieșirea din Caracal, pe care scria chiar așa: „Să trăiască Libertatea, Pacea și Securitatea”. După 1990, mi-am întregat câțiva colegi cu care făceam naveta de la Craiova la Caracal la ce se gândeau când citeau acel slogan. La fel ca mine, și ei credeau că era un slogan de preamărire a Departamentului Securității Statului (DSS); nimeni nu se gândea la „securitatea națională”. Dar nimeni nu îndrăznește să comenteze sau să ceară lămuriri cuiva, fiecare ținea acest gând pentru sine. Așadar, anul 1990 ne-a găsit cu o „dependență de cale” (*path dependency*) față de Securitatea comunistă.

Deși volumul de față nu este un manual de studii de securitate, am simțit nevoia unei introduceri teoretice și a unor

clarificări conceptuale privind tranziția de la un regim dictatorial comunist la un regim democratic postcomunist. De studiul tranziției postcomuniste și al „moștenirii” Securității s-au ocupat, între alții, Vladimir Tismăneanu, Dennis Deletant sau Lavinia Stan, iar despre sistemul de securitate postcomunist au scris Floriana Matei, Larry Watts și, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, Marian Zulean.

Dintre subiectele-cheie ce privesc tranziția postcomunistă, cel al relației dintre armată / serviciile de informații și societate și cel al mecanismelor de control democratic civil al instituțiilor de securitate națională au fost preocupările mele de cercetare din ultimele trei decenii. Într-un capitol de carte recent, scris împreună cu Marius Ghincea², am făcut o analiză sintetică a tranziției relațiilor civil-militare, plecând de la modelul comunist către modelul occidental de control democratic civil (control civil obiectiv, în termenii lui Samuel Huntington), și am identificat trei perioade ale tranziției postcomuniste românești: 1990–1996, perioada de reformă instituțională și continuitate; 1996–2007, tranziție accelerată către tipul de control civil obiectiv; 2007– 2024: recul democratic.

Dintre problemele identificate de analiza noastră am scos în evidență: incompleta internalizare a normelor de control democratic civil, o neîncredere a militarilor în liderii civili, centralizarea autorității de decizie în CSAT și absența unui corp civil expert în mecanisme de control democratic, în virtutea miilor de absolvenți de colegii de apărare și siguranță națională. Dar articolele academice au limitele lor, mai ales limite legate de faptul că sunt publicate, de obicei, în limba engleză, scrise pentru un public academic global.

În volumul de față am urmărit să prezint tranziția sistemului de securitate așa cum am înregistrat-o, ca martor direct ce și-a desfășurat activitatea profesională în interiorul aceluia sistem, precum și ca autor al unor cercetări aprofundate în mediul academic. Cariera mea profesională cuprinde trei perioade: una de militar operativ (până în 1990), urmată de o carieră de sociolog/analist militar la MApN și Administrația Prezidențială și o a treia perioadă, de profesor la Universitatea din București. În paginile acestei cărți intenționez să analizez critic reforma sistemului de securitate și să realizez o diagnoză

mai nuanțată a tranziției postcomuniste, diagnoză bazată pe experiența personală și pe o observație participativă. Am reunit aici, cu minime intervenții, articole de opinie publicate în perioada 2007–2025. Am grupat articolele în patru părți ce tratează aspecte ale tranziției de după 1989 din perspectiva transformării sistemului de securitate: 1) „Securitatea națională după 1989“; 2) „Controlul democratic civil asupra instituțiilor de securitate“; 3) „Plagiate și impostură în științele militare“; 4) „*Miscellanea*“.

În prima parte am descris procesul de transformare a ideilor, doctrinelor, strategiilor și legislației de securitate plecând de la doctrina „războiului întregului popor“ și ajungând la strategiile de securitate specifice țărilor NATO. Articolele de început vorbesc despre fuga de cuvântul „securitate“ și despre confuzia conceptuală pe care se bazează întregul sistem de securitate. După cum se va vedea în această primă parte, și azi se mai face confuzie între conceptele de securitate națională, siguranță națională și apărare națională; între *intelligence* și informații sau între cultura strategică și cultura de securitate.

Dincolo de acest amalgam de concepte, găsim că discuția privește mai mult decât claritatea terminologică: ea reflectă o problemă mai serioasă, legată de impostură și de selecția negativă a elitelor. Totodată, această chestiune este și un epifenomen al unui mecanism de control civil viciat. Cum altfel ar putea fi interpretat faptul că Strategia națională de apărare din 2010 a fost folosită de către instituțiile de securitate, deși fusese respinsă în parlament? Sau că președintele Iohannis și-a bazat Strategia națională de apărare din 2015 pe conceptul de securitate extinsă, asumat de către generalul Gabriel Oprea ca fiind un concept original? (De fapt, era conceptul lui Barry Buzan, din Școala de la Copenhaga.) Ce mi se pare însă cel mai grav e că în legislație securitatea națională este prevăzută ca un domeniu și un scop al activității serviciilor de informații, conform Legii securității naționale din 1991, în vreme ce apărarea națională este un domeniu paralel. Ultimele două articole din această parte se ocupă de resursele alocate politicii de securitate și de bugetarea apărării. Astfel, articolul „NATO trebuie să reducă decalajul în infrastructura de apărare din Europa de Est“, apărut în *Balkan Insight* înainte de agresiunea Rusiei în

Ucraina (2022), pleacă de la presuposiția că extinderea NATO a fost mai mult o decizie politică, însă integrarea efectivă a țării din Europa de Est – din punctul de vedere al infrastructurii de apărare – nu s-a produs, din cauza opoziției Rusiei.

Partea a II-a, „Controlul democratic civil asupra instituțiilor de securitate“, reprezintă subiectul central al acestei cărți, fiind cel mai important subiect academic pe care l-am abordat în carieră. Interesul pentru temă a debutat destul de simplu. La întâlnirea din 1996 cu profesorul Lazăr Vlăsceanu, pentru a decide subiectul cercetării doctorale, acesta mi-a spus: „Tu ai experiență militară și vrei să scrii o teză de doctorat în sociologie. Alege o temă de sociologie militară!“ Astfel am demarat o cercetare doctorală finalizată cu teza de doctorat „Relațiile civil-militare și politica de securitate națională în România postcomunistă“, publicată cu titlul *Armata și societatea în tranziție* (Tritonic, 2003). În perioada studiilor doctorale am publicat mai multe capitole de cărți și articole, fie sub egida NATO sau a centrului Democratic Control of Armed Forces (DCAF), folosind cadrul teoretic și metodologic ale acestor instituții.³

Cele patru articole din această parte a II-a reprezintă studii ulterioare, cu recomandări de politici publice, realizate după integrarea României în NATO și UE. Studiul „Reforma sistemului de securitate: de la CADA la CADI“ este o sinteză a raportului de cercetare realizat în cadrul Centrului de Analiză și Dezvoltare Instituțională ce și-a propus să evalueze critic stadiul reformei sistemului de securitate după aderarea la NATO, dar și să impulsioneze societatea civilă să își asume un rol mai mare în mecanismul de control democratic asupra instituțiilor de securitate. Proiectul a reușit să aducă la o dezbateră publică mai multe organizații nonguvernamentale, dar și pe principalii șefi ai serviciilor de informații sau consilieri prezidențiali, iar într-un final să propună un ghid de reformă a sistemului de securitate (SSR 2.0). Următoarele două articole sunt un fel de monitorizări ale acestor recomandări de reformă. Ultimul articol din această parte, „România. Relațiile dintre armată și societate în epoca modernă“, publicat într-un amplu volum la Oxford University Press, reprezintă un studiu enciclopedic, o chintesență a preocupărilor din ultimele trei decenii pentru democratizarea relațiilor civil-militare.

Partea a III-a, „Plagiate și impostură în științele militare“, este interconectată cu cea precedentă și explică un epifenomen al mecanismului de control democratic civil, pe care l-am numit anticontrol democratic (în engleză, *reversed democratic control*). Investigațiile jurnalistice de după 2014, în special cele realizate de Emilia Șercan, au devoalat un sistem academic putred („științe militare“), caracterizat de plagiate și impostură academică. Evoluția titlurilor academice, așa cum este reprezentată grafic în acest capitol, arată o explozie a titlurilor de doctor în științe militare, plecând de la un număr de doar șapte doctorate susținute la Universitatea Națională de Apărare „Carol I“ (UNAp) în 1992 și atingând un vârf de circa 200 de titluri (în 2012) în domeniile științe militare, respectiv ordine publică și siguranță națională. Lor li se adaugă alte câteva mii de diplome postuniversitare emise de colegiile de apărare, ordine publică și siguranță națională, prin care a fost „infestat“ tot sistemul democratic românesc cu absolvenți „controlabili“. Dincolo de plagiate și impostură, acest mecanism de anticontrol democratic a constituit o formă de rezistență la schimbare și de păstrare a influenței în stat. Ipoteza mea este aceea că, după ce „Studiul de extindere a NATO“ din 1995 a pus condiția existenței unui control democratic civil asupra armatei și serviciilor de informații, sistemul de securitate a agreat această condiție externă, de dragul admiterii în NATO, dar a creat un mecanism de selecție a „controlorilor“.

Am promis să prezint perspectiva personală asupra diverselor chestiuni legate de securitatea postcomunistă, inclusiv asupra luptei cu impostura academică din mediul militar. Dincolo de participarea mea – ca profesor al Universității București, ca membru în comisii naționale (de exemplu, CNATDCU) sau ca expert independent în comisii delegate să evalueze teze de doctorat suspecte de plagiat –, lupta cu impostura a început mult mai devreme, chiar din interiorul sistemului de securitate și apărare. O primă descoperire a imposturii din mediul militar a avut loc în anul 2001, când noi am câștigat un proiect de cercetare de la NATO, pe baza proiectului meu de cercetare, dar acesta a fost atribuit altcuiva, cu sprijinul secretarului de stat Sorin Encuțescu. La sfatul unui referent american, Jeffrey Simon, am renunțat la demersul de a demasca impostura, alt-